

अवबोध

लेखक
संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
अनुवादक : भिक्षु संघरक्षित स्थविर

सत्यसन्देश प्रकाशन संस्थान - १७४
 संघनायक बरफासा, बरसात, बरसात - ७४

अद्वैत

संस्कृत
 सत्यसन्देश प्रकाशन संस्थान
 संघनायक बरफासा, बरसात, बरसात - ७४

द्वैत

सत्यसन्देश

संघनायक बरफासा, बरसात, बरसात - ७४

१७४

७४

प्रकाशकः

सत्यसन्देश प्रचारक प्रकाशन, काठमाडौं

संघनायक अश्वघोष महास्थविर स्मृति ग्रन्थमाला

आनन्द भुवन विहार, भुइखेल-१५, स्वयम्भू

Email: sangharakshit1000@gmail.com

Phone: 4671623/ 9851160560/ 9813602799

दि. जहान भक्तमान शाही

दि. प्राणमाया शाही

धर्मदान-
दुर्गादेवी उपासिका
(भुइखेल),
आनन्द
भुवन विहार,
स्वयम्भू।

कम्प्यूटर/ले-आउट: सत्यसन्देश डेस्क (सन्जु महर्जन)

कभर डिजाइनर: भिक्षु संघरक्षित

प्रकाशन: बु.सं. २५५७, वि.सं. २०७०, कार्तिक

ने.सं. ११३३, इ.सं. २०१३

प्रथम संस्करण: १००० प्रति।

मूल्य: धर्मदान

मुद्रण: एस.पि. प्रिन्टिंग हाउस, काठमाडौं।

ISBN: 978-9937-617-19-2

ब्राह्मणको अवबोध

भगवान् बुद्ध श्रावस्तीस्थित जेतवन विहारमा बसिरहनु भएको बेलाको घटना थियो । भगवान् बुद्ध र भिक्षुहरूलाई चाहिनेसम्म पूरा गरिदिन तयार अनाथपिण्डक महाजन थियो । ती महाजनका दासदासीहरू धेरै थिए भन्ने कुरा पालि साहित्यमा उल्लेख छ । ती दासीहरूमध्ये पूर्णिका भन्ने एक जना दासी पनि थिइन् ।

पूर्णिका दासी एक दिन जाडो महिनामा विहानै गाग्रो लिएर खोलामा पानी लिन गइन् । त्यसबेला खोलामा एकजना ब्राह्मण थुरथुर काँपेर जाडोमा खोलाको पानीले नुहाइरहेको थियो ।

त्यो देखेर पूर्णिकाले सोधिन्- हे ब्राह्मण बाजे ! म त मेरो मालिकहरूले गाली गर्ने, पिट्ने भयले जाडो

नभनी पानी लिन आइरहेको छु तपाईंलाई के को भय छ ?
किन विहानै थुरथुर काँपेर चिसोमा नुहाउँदै हुनुहुन्छ ?

ब्राह्मणले भन्यो- कस्ती आइमाई हौ तिमी !
तिमीलाई त्यति पनि थाहा छैन र ? यसरी विहानै खोलामा
नुहायो भने पाप कटेर जान्छ । मैले पापकम गरेको छु ।
त्यो पाप पानीले बगाएर लान्छ । त्यसैले धर्म
गरिरहेको नि ।

पूर्णकाले भनिन्- बाजे ! साँच्चै पानीमा नुहाएर
पाप कट्टने भए पानीमा बस्ने माछा, कछुवा, भ्यागुता, सर्प,
गोही आदि प्राणीहरू सबै धर्मात्मा हुने थिए । ती सबै
सिधै स्वर्ग जाने थिए । फेरि पानीले पाप बगाएर लाने भए
धर्म पनि त बगाएर लान्छ नि । त्यसो भए बाजेमा धर्म
पनि छैन, पाप पनि छैन । बाजे ! अब पनि समय छ, पाप
कर्म हटाउन मन शुद्ध गर्नुपर्छ । पहिला जस्तो पाप कर्म
गर्नु हुँदैन । मन कञ्चुसी बनाउनु हुँदैन । आफू मात्र राम्रो
हुने स्वार्थी विचार गर्नुहुँदैन ।

ब्राह्मण बाजे केही समय टोलाएर बस्यो । उसले
विचार गन्यो- साँच्चै हो, पानीले पाप बगाएर लान्छ भने

धर्म पनि बगाएर लान्छ । पानीमा नुहाएर स्वर्ग जाने भए पानीमै बस्ने प्राणीहरू पनि स्वर्गमा पुग्ने भयो । मन नै शुद्ध गर्नुपर्ने रहेछ । मेरो मन नै शुद्ध भएको छैन, ममा धेरै लोभ बाँकी छ । जति भए पनि नपुग्ने बानी छ । अरूको लिने मात्र चित्त छ ।

फेरि तिनले भनिन्- बाजे ! अभै पनि समय छ राम्रो ठाउँमा पुग्न सक्छ ।

उसले तिनलाई सोध्यो- हे बहिनी ! तिमीले यस्तो कुरा कसरी जानेको हो ? तिमीले कहाँबाट यस्तो कुरा थाहापाएको हो ?

पूर्णिकाले भनिन्- हाम्रो मालिकको घरमा दिनका दिन जसो भगवान् बुद्ध आउनु हुन्छ, उपदेश दिनुहुन्छ । त्यो कथा सुन्दा सजिलै नै धर्म गर्नुहुन्छ, शरीरलाई दुःख दिएर बस्नुपर्दैन । जे गरे पनि मैत्री चित्त भित्रैदेखि श्रद्धा राखेर काम गर्ने, कुरा गर्ने, छलकपटको कल्पना नगर्ने । मन शुद्ध नभई धर्म लादैन । आफ्नो काम कुराले नै आफू शुद्ध र अशुद्ध हुने हो ।

ब्राह्मण बाजेले फेरि एकपटक विचार गयो- भगवान् बुद्धको कुरा सुनु हुँदैन भनेको त होइन रहेछ। त्यस्ता अनाथपिण्डकका दासीले पनि त्यसरी कुरा बुझेर भन्न जान्छ। साँच्चै राम्रो र सजिलो धर्म हो। मन शुद्ध गरे पुछ।

फेरि पूर्णकालाई सोध्यो- हे बहिनी! तिम्रो भगवान् बुद्धको धर्ममा भोकै पनि बस्नु पर्दैन ?

तिनले जवाफ दिइन्- बाजे! यसमा भोकै बस्नुपर्छ भन्ने छैन। यो गर्नुपर्छ, त्यो गर्नुपर्छ भन्ने नातिकुटी पनि छैन। यसमा कुनै अन्धविश्वास छैन। मन कपटी एउटा भने हुनुहुँदैन।

ब्राह्मणले भन्यो- हे बहिनी ! तिम्रीले मलाई ब्युँभाइदियो, मलाई राम्रो बाटो देखाइदियो। बुद्ध धर्म त्यति राम्रो र सजिलो भन्ने थाहा थिएन। बुद्धको कथा सुनु हुँदैन भनी हाम्रो बाउ बाजेले सुनाइराख्यो। त्यसो होइन रहेछ। तिम्रीलाई दिने कुरा मसँग केही छैन, यही मेरो धोती एउटा भए पनि लेऊ।

पूर्णिकाले भनिन्- मलाई त्यो धोती चाहिँदैन ।
मलाई मान्छौ भने भोलिदेखि नै भगवान् बुद्धकहाँ उपदेश
सुनेर आफ्नो बानिव्यहोरा राम्रो बनाउनु होस् । यही नै
मात्र कल्याण हुन्छ । राम्ररी बुझ्नुपर्छ । कसैको लहलहैमा
लाग्नु हुँदैन ।

पूर्णिकाको कुरा सुनेर ब्राह्मण बाजेले खोलामा
नुहाएर पाप कटेर जान्छ भन्ने विश्वासलाई छोडिदियो ।
परिवार सबै बुद्धकहाँ गएर कथा सुन्न गयो । बुद्धको राम्रो
र व्यवहारिक उपदेश सुनेर, बुझेर, व्यवहारमा पालन गरेर
आनन्दले जीवन बिताउन थाल्यो । जे पनि विवेक बुद्धि
पुर्‍याएर काम कुरा गर्न थाल्यो ।

Dhamma.Digital

वंगीशको अवबोध

वंगीश भन्ने एकजना ब्राह्मण थियो । ऊ साह्रै विद्वान्, त्रिवेद पारंगत थियो । वंगदेशमा जन्मेको कारणले उसको नाम वंगीश रहन गएको थियो ।

वंगीशले एउटा विद्या सिकेको थियो । त्यो कुन विद्या थियो ?

त्यो विद्या थियो- मरिसकेका मानिसहरूको टाउको हेरेर, टकटक गरेर त्यो मानिस फलानो ठाउँमा जन्म लिन गयो भन्न सक्ने विद्या ।

उसको चमत्कार देखेर सामान्य मानिसहरू असाध्यै प्रभावित थिए । वंगीशले मानिसहरूको टाउको हेर्दा सय देखि हजारसम्मको फिस लिने गर्दथ्यो । यो कामले गर्दा वंगीशलाई जहाँ गए पनि मान्दथे । उसका साथीहरूलाई समेत मान सम्मान गर्दथे ।

वंगीशका साथीहरूको काम थियो शहर शहर घुमेर वंगीशको चमत्कार बारे प्रचार गर्न जाने। अनि मानिसहरू धेरै जम्मा भयो भने वंगीश त्यहाँ पुग्दथ्यो। पहिल्यै प्रचार गरिसकेको भएर मानिसहरू बस्ने ठाउँ समेत हुँदैनथ्यो। सबैतिर वंगीश आयो, जाउँ जाउँ चमत्कार हेर्न जाउँ भन्थे।

वंगीशका साथीहरूले भन्दथे- भो सज्जनहरू ! मेरो फेरि कहाँ जन्म लिन गयो भन्ने कुरा जान्ने वंगीश यहाँ आउनुभएको छ। उनले सबै कुरा जान्दछ, सर्वज्ञ हुनुहुन्छ।

यसरी तीन वर्षसम्म केही नजानेका जनताहरूलाई ठगेर कमाई गरिराख्यो उनीहरूले।

यसरी शहर शहरमा जाने क्रममा उनीहरू श्रावस्तीमा आइपुगे। त्यहाँ पनि वंगीशका साथीहरूले चमत्कारका बारे प्रचार गर्न थाले। तर श्रावस्तीका जनताहरूले वास्ता गरेनन्। किनभने त्यहाँका मानिसहरू भगवान् बुद्धको उपदेश सुनेर अन्धविश्वासबाट अलग्ग

भइसकेका थिए। बुद्धको उपदेशले पूर्णतः मन बलियो भइसकेका थिए।

मानिसहरू समूह समूह भएर हातमा फूल, धूप, दीप आदि समातेर बाटोमा गइरहेका थिए। वंगीशले सोध्यो- उनीहरू कहाँ गइराखेका हुन् ?

एक जना साथीले नाक खुम्चाउँदै भन्यो- भगवान् बुद्धकहाँ जान लागेको नि।

वंगीशले सोध्यो- किन ?

अर्कोले भन्यो- कथा सुन्नलाई होला नि।

अर्को साथीले थप्यो- सबै पागल भयो, कसैले हाम्रो कुरा सुनेनन्।

अर्कोले पनि भन्यो- मैले हेर्दा त गौतम बुद्ध पनि चमत्कार देखाउन जान्ने होला। नत्र त मानिसहरू के भनेर त्यहाँ जान्छन्, कथामात्र सुनेर मानिसहरू त्यहाँ कसरी भुल्न सक्छन् र ?

वंगीशले आश्चर्य व्यक्त गर्‍यो- अहो ! चमत्कार

देखाउन सक्ने ?

एकजनाले भन्यो- अवश्य पनि त्यहाँ केही न केही एउटा छ, अन्यथा मानिसहरू त्यहाँ किन भुल्थे र ?

वंगीश केही बेर भोक्राएर बस्यो । सबै लाटो जस्तै भइरह्यो ।

वंगीशले लामो श्वास फेर्दै भन्यो- साथीहरू ! म पनि बुद्धकहाँ जान्छु । हेरूँ न, मानिसहरू त्यतिधेरै किन त्यहाँमात्र भुलेर बसेका रहेछन् ।

यो कुरा सुनेर उसका साथीहरूको मन त्यति उज्यालो थिएन ।

वंगीश साथीहरूलाई लिएर भगवान् बुद्धकहाँ गयो । भगवान् बुद्धले पहिला नै थाहापाउनु भयो, वंगीश त्यहाँ आउँदैछ भनी । यो कुरा जान्नुभएकोले उहाँले साधारण मानिसहरूको हाडमात्र बाँकी भएको टाउको चार वटा र अर्हत भइसकेको एक जनाको टाउको त्यहाँ अगाडि लाइनै राखिराख्यो ।

वंगीश त्यहाँ आइपुग्यो । भिक्षुसंघ भेला
भइराखेको देख्यो । गौतम बुद्धको अगाडि मानिसहरूको
टाउको लाइनै राखिराखेको पी देख्यो । उसको अनुहार
उज्यालो भयो । खुशी भयो । उसका साथीहरू पनि मुसुमुसु
हाँस्न थाल्यो ।

उनीहरूमा कुरा भयो- आज भने आमदानी र
लाभ हुने भयो । वंगीशले चमत्कार देखायो भने हाम्रो
पेशा राम्रो हुने भयो । मानिसहरू पनि मन फर्काएर
आउने भयो ।

वंगीश भगवान् बुद्धको अगाडि बसिरह्यो ।

बुद्धले भन्नुभयो- हे वंगीश ! यी मानिसहरूको
टाउको हेरेर भन, यिनीहरूले कहाँ पुनर्जन्म लिन गए ?

गौतम ! अवश्य भन्नेछु, धन्दा मान्नु पर्दैन भन्दै
नाक फुलाएर घमण्डका साथ भन्यो ।

बुद्धले भन्नुभयो- वंगीश ! ल ल, भनेर ल्याऊ ।

वंगीश टाउको ठाडो पारेर बुद्धको अगाडि आयो ।
उसका साथीहरू पनि मुस्कुराउँदै चारैतिर घमण्डी स्वभावले

हेरि रहे । वंगीशले मानिसको हाडमात्र भएको टाउको उठायो, घुमायो, टकटक गयो अनि चारवटा टाउको कहाँ जन्म लिन गए, त्यो कुरा पनि भन्यो ।

वंगीशका साथीहरू खुशी हुँदै ताली बजाएर कराउन थाले- वंगीश ! खुब गयो । श्याबास ! श्याबास !

त्यहाँ भेला भएका मानिसहरू अचम्भित भइरहे । भगवान् बुद्ध मुसुमुसु हाँसेर बस्नुभयो ।

वंगीशले सबैभन्दा पछाडिको पाँचौँ हाडरूपी टाउको हातमा लियो । त्यसलाई पल्टायो, टकटक गयो तर उसले बोल्न सकेन । कहाँ जन्म लिन गए, त्यो कुरा भन्न सकेन ।

साथीहरूलाई रिस उठ्यो । अनुहार अँध्यारो भयो । उनीहरूको विचार थियो, पहिलाको भैँ तुरून्तै भन्नेछ । तर वंगीश अनुहार मात्र रातो बनाएर बोल्न सकेन ।

साथीहरूले वंगीशलाई चिमोतेर भन्न थाले- चाँडै भन, इज्जत जान लाग्यो ।

भगवान् बुद्धले बिस्तारै बोलाउनुभयो- वंगीश !

वंगीशले केही बोलेन । उसका साथीहरू उसलाई देखेर रिसले चूर हुँदै टाउको निहुराएर बसे । मनमनै भनिरह्यो- यसलाई यही कुटेर जानुपथ्यो कि क्या हो । यसले गर्दा अपमान भयो ।

वंगीशले धेरै प्रयास गर्‍यो । निधारमा चित्चित् पसिना निकाल्यो ।

भगवान् बुद्धले शान्त स्वरमा भन्नुभयो- वंगीश ! थाक्यो कि क्यो हो ?

उसले भन्यो- थाकेको छैन, प्रयास गर्दैछु ।

बुद्धले भन्नुभयो- वंगीश ! अब केही थाहा पाउन सक्यौ ? यो मानिस कहाँ जन्म लिन गयो भन्ने बारे ?

वंगीशले त्यो टाउको ओल्टाइ पोल्टाइ हेर्‍यो तर केही भन्न सकेन । दिक्क भयो । निराश भई भन्यो- भन्ते ! मैले भन्न सकेन ।

बुद्धले भन्नुभयो- वंगीश ! तिमिले भन्न सक्ने

छैनौ । यो टाउको अर्हत् भइसकेको व्यक्तिको हो ।

वंगीशले भन्यो- भन्ते ! यसलाई जान्न सक्ने
मन्त्र मलाई पनि दिनुहोस् ।

अनि वंगीशका साथीहरूको टाउको नयाँ
बुहारीको भैं तल निहुरियो । यताउता हेर्न सकेनन् ।

वंगीश भने भगवान् बुद्धको शिष्यभैं भएर नजिकै
गएर बस्यो ।

भगवान् बुद्धले भन्नुभयो- वंगीश ! तिमी भिक्षु
हुने भए, पुरानो विश्वास छोडेर पठाउने भए तिमीलाई
मन्त्र सिकाउनेछु ।

उसले सोध्यो- त्यसो किन भन्ते ?

बुद्धले भन्नुभयो- भिक्षु भयो भने मात्र तिमीले
यो कुरा जान्न सक्नेछौ ।

उसले भन्यो- त्यसो हो भने म भिक्षु हुन तयार
छु भन्ते !

वंगीशले विचार गर्‍यो, प्रव्रजित भएपछि भगवान्

बुद्धले मन्त्र सिकाउनु हुनेछ । सर्वज्ञ बन्नेछ । अनि चारैतिर घुम्न जानेछु, धेरै धन कमाउनेछु । साथीहरू पनि खुशी हुनेछ । व्यापार पनि चम्कने छ ।

वंगीश भिक्षु भयो । अध्ययन गर्‍यो ।
बुभिसकेपछि उसले विचार गर्‍यो-

अहो ! म कस्तो कुविद्या र नराम्रो बाटोमा परेको थिएँ, मानिसहरूलाई ठग्ने किमिसको । अब बल्ल ठिक बाटोमा परें । कस्तो अन्धविश्वामा परेको । अब भने जाने जन्म मरणको रहस्य । तृष्णाले गर्दा संसारमा आवागमन भइराखेको रहेछ ।

यति कुरा जानेर वंगीश दुःखमुक्त अरहन्त भयो,
निर्दोष बन्यो ।

घनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर

“अगममहासद्धम्म जोतिकधज”

सन्देश प्रचारक प्रकाशन, काठमाडौं

लुम्बिनी भुवन विहार, भुङ्खेल, स्वयम्भू ।

फोन: ०१-४२९६२३, ०१-४२९६०५६०

9 789937 617192